

PAPER DETAILS

TITLE: KENDİ OLMA SERÜVENİNİN ONTİK SANCISI: ÇIRKIN ÖRDEK YAVRUSU

AUTHORS: Aydın KARABULUT

PAGES: 95-120

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1288096>

KENDİ OLMA SERÜVENİNİN ONTİK SANCISI: ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU

Aydın KARABULUT*

Öz

Günümüzde beğeni denilince akla ilk gelen genellikle görsel beğenidir. Zira yaşanan yüzyıl imajın ve görsel beğenin hüküm sürdüğü yüzyıldır. Varlıklarını uzlette sürdüren bireylerin ve imajların çoğaldığı bir çağdır bu... Bu açıdan bakıldığında insan; dışlanma, kendisi olma, yalnızlaşma, ötekileşme gibi birtakım aşamalardan geçerek kendi benliğini oluşturmaktadır. Bu çalışmada “Çirkin Ördek Yavrusu” masalı da özellikle güzelliğin saplantılı bir değer olarak yüceltilmesi, toplumca onaylanmayan fiziksel görüntünün dışlanması, farklılık arayışları ve taleplerinin etkili biçimde bastırılması, kişinin kendisi olma mücadelesinin akamete uğratılması, kitlesel ve topluluk aidiyetinin kutsanması ve benzerliğin ürettiği şiddet, vb. bakımlardan irdelenmektedir. Ayrıca bu çalışmada ele alınan masal, Nietzsche’nin defaatle üzerinde durduğu trajik yaşama da örnek teşkil etmektedir. Nietzsche’ye göre, yaşamın trajik hali ve onun üstesinden gelinmesi amor fati ve üstinsan imgesiyle ancak mümkündür. Bu açıdan Çirkin Ördek Yavrusu için bir ideal olan kuğular masalda üstinsana gönderme olarak düşünülmüştür. Masal Nietzsche’nin geliştirdiği üstinsan, amor fati ve trajik yaşam kavramları etrafında da tartışılmıştır. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çirkin Ördek Yavrusu, Masal, Üstinsan, Farklılık, Dışlanma, Güzellik.

ONTIC PAIN ON ADVENTURE OF BEING ONE’S SELF: THE UGLY DUCKLING

Abstract

Nowadays, the first thing that comes to mind is usually visual liking since people are living in a century in which image and visual appreciation prevail. This is an age in which individuals and images are constantly increasing, reigning, approved or thrown out of the circle, and continue to exist in the country. In this respect, human being forms its own self through a number of stages such as exclusion, being itself, loneliness and marginalization. In this study, the story “The Ugly Duckling” is discussed in terms of, especially exalting the beauty as an obsessive value, exclusion of the physical image that is not approved by the society, suppressing the search for differences and demands effectively, disrupting the struggle of being one’s self, blessing the mass and community belonging and the violence produced by the similarity and so on. In addition, the fairy tale discussed in this study is an example of the tragic life that Nietzsche repeatedly emphasized. According to Nietzsche, the tragic state of life and its overcoming is only possible

* Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, a.karabulut@windowslive.com, <https://orcid.org/0000-0003-1746-8219>

with the image of amor fati and superhuman. In this respect, swans, which are ideal for the Ugly Duckling, are considered as references to the superhuman in the fairy tale. The tale was also discussed around the concepts of superman, amor fati and tragic life developed by Nietzsche. Document analysis method was used in the study.

Keywords: Ugly Duckling, Fairy Tale, Superman, Difference, Exclusion, Beauty.

Verweile doch, du bist so schön!
(zaman), biraz (burada) kal, öyle güzelsin ki!

Faust

Giriş

Zaman bir bakıma en büyük tanık ve bir bakıma en büyük dönüştürücüdür. Herakleitos, evrendeki oluş ve değişim döngüsünün, insan düşüncesinin mutlak belirleyicisi olduğunu söyler. Bu hakikatten yola çıkılırsa zaman, değişim sürecinin kristalize oluşu olarak adlandırılabilir. Her şey değişmektedir; renkler, ölçüler, değerler, düşünceler, görüngüler, anlamlar, vs... Her çağın kendine özgü anlayışlarının, kavrayışlarının ve ön kabullerinin olduğunu söylemek mümkündür bu açıdan. Sözelimi Ortaçağ estetik yargılarındaki güzellik anlayışının yaşadığımız yüzyılda geçerli olduğunu söylemek zor olduğu gibi, Rönesans'ın yararlılıktan, perspektiften, uyumdan, *norma*'dan ve güzellikten anladığı şeyi de günümüz geç modern kültürel yapısı içinde düşünmemiz daha da zordur. Ama zaman ne kadar değişirse değişsin insan hep değişmeyen şeylerin peşinde olmuştur ve bu yüzden birçok şeye bağlılık hissetmiştir.

İnsanoğlu, varlığı itibariyle daha doğumundan itibaren bir aidiyet sorunsalı ile baş başa kalır ve sonraki yaşamı boyunca da yine aynı ontolojik kaygının tazyikine rağmen hayata tutunmak ister. Toplumsal çerçeve de kişinin sosyal kimliğinin oluşumunda etkilidir ve beşeri çevrenin sürekli baskısı, kendi ölçütlerine uymayanları ötekileşmeye iter. Oysa farklılıklar, kişinin imtiyazlı durumlarını özel yeteneklerini imler. Farklılık bu açıdan kişinin öznel hazinesi, yaratıcı potansiyeli olarak görülebilir. Dolayısıyla farklı olan, garip gelen özellikler “(...) eğer geliştirilirse hayatlarının geri kalan kısımlarında yaratıcılıklarının temelini oluşturacak garipliklerdir!” (Estés, 2010:194) tümcesinden yola çıkılırsa bu garabet, bireyin geleceğini değerli kılan ve parıldatan birer ışıldak vazifesi görebilir.

Umberto Eco (1995:15), “(...) bir metin ‘bir varmış bir yokmuş’ ile başlıyorsa kendi örnek okurunu hemen seçtiğine dair bir işaret göndermiş olur. Bu okur ya bir çocuk olmalıdır ya da sağduyunun ötesine giden bir öyküyü kabul etmeye hazır birisi!” demektedir. Masalın belki de en önemli özelliklerinden biri, bilinçdışı öğeleri çok yoğun olarak barındırmasıdır. Bu açıdan masalı alımlayan zihin, önyargısız olarak gerçekliği kabule hazır olmalıdır. Zira masallar genellikle mekân ve zamanın belirsizliğinde kimi baskın değerlere vurgu yapar. Masallarda; mantıktan ziyade, hayal ve belirsizlik daha çok hüküm sürer. Mutlağın hüküm sürmediği bir diyar olan masallar, henüz aklın buyruklarının tamamen egemen olmadığı bir zihnin daha iyi kavrayacağı dönemden çıkmış gibidir. “(...) masal içerdiği olguların

gerçeği birebir yansıtmadığını vurguladığı gibi, kullandığı simgesel dil aracılığı ile bize başka bir dünyanın kapısını aralar; insanın değerler dünyasını anlatır bize masal” (Raptis, 2014:235). Masallarda kurallar altüst olur, rasyonalite geçici de olsa askıya alınır, masalı alımlayan zihin; bir bakıma rasyonaliteden kısmen de olsa uzaklaşması, masala başlama açısından önemli gözükmemektedir. Bu gözgüden bakılırsa tasavvufta tanrısal ışığın kişinin aynasına değmesi için, zihin arenasının boşaltılması yani temizlenmesi gerekir ki bu durum, yukarıda anlatılan duruma paraleldir. Kimileri meditasyon, kimileri zikir ve dua ile bu zihinsel sağaltmayı gerçekleştirmeye çabalarken masal ötesi, hayal ötesi alemlere kapı araladığını sezinleyebilir.

Masallar bu minvalde, hayal edilen büyüdü dünyanın yahut “*kayıp cennetin*” psikolojik külleri olarak görülebilir. Ayrıca masallar nicelin egemen olduğu bu kesinlik dünyasında; muğlak olanın, belirsiz olanın, muhayyileyi canlandırdığı vahalar olarak karşımıza çıkar. Ama kişi tasavvuf örneğinde belirtildiği üzere çocuklaşmayı da bilmelidir. Zihinsel bir *katharsis* gerçekleşmeden masalın derinliğine inmek olası gözükmemektedir. Zira masal verili dünyanın geçici hakikatlerini değil, genellikle ezeli olanın, sonsuzca yinelenenin anlatısı olarak kendini koyutlamaktadır. Bu bağlamda Collingwood’a (Raptis, 2014:220) göre masal, şekil ve içerik olarak incelenebilir. İçerik olarak “(...) onun zorunlu olarak perilerle ilgili olan değil de peri dünyası, peri oyunu ya da büyüleme ile ilgili olduğunu: yani onun temasının genel olarak büyü düşüncesinden doğan öğelerden oluştuğunu ima ederiz” demektedir.

Mephistopheles, “Acaba kimse var mıdır ki budalaca ya da akıllıca bir nesne düşünsün de geçmiş o nesneyi ondan önce düşünmemiş olsun!” (Goethe, 1983:269) diye sorar. Sonsuz zaman içerisinde sınırlı varlıkların aynı şeyleri tekrar düşünmeleri olağandır. Beşeri arzuların şekli değişse de duygularının değiştiğini söylemek mümkün değildir. Beğenilmek ve yüceltilmek birçok insanın en çok arzu ettikleri arasında yer alır. Beşeri duygular genellikle daha kalıcıdır. Bu açıdan denilebilir ki hafıza, duygunun yoğunluğu oranında bir kıvama sahiptir. Karar aşaması, genellikle beğenilerin ve bireysel duyguların kendini en çok ortaya koyduğu alanlardır. Beğeniler bu bağlamda duyguların akli ölçekleridir. Tarih öncesinde olduğu gibi, toplumun gidişatına ve yaşantısına en çok etki eden şeylerin başında beğeniler gelmektedir. Bu beğeniler de zamana göre şekil değiştirmektedir. Kimi beğeniler de hiç değişmez.

Aynanın diğer yüzünde değişen beğeniler, farklılıkları ve de ayrılıkları yaratarak kendi habituslarında yerleşke edinebilmektedirler. Günümüzde farklılık, “iyi” olarak kabul edilirse eğer, saygı gösterilmektedir. Bu açıdan yakın farklılık, kısmi yahut nisbi olursa değerli görülüp kabul edilmektedir. “Farklılıklara saygı duyuyorum, ama tabii ki ancak farklı olan da tıpkı benim gibi bahsi geçen farklılıklara saygı gösterdiği sürece!...” (Badiou, 2019:38). Badiou, bu tespiti yaparken etik partizanlarının ikircikli tutumundan bahsederek durumun vahametini anlatmıştır. Yalnızca etik

partizanlarının ikircikli tutumları değil, Batı’da yaşanan islamofobi salgını da bu açıdan önem kazanmaktadır. Batı’daki İslam’a yönelik algı yalnızca 11 Eylül sonrası meydana gelen bir olay değildir. Bu düşmanlık Bizans kontrolünde bulunan Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın büyük bir kısmının miladi yedinci ve sekizinci yüzyıllarda Müslümanlar tarafından fethedilmesiyle ortaya çıkmıştır. 732 yılında meydana gelen Poitiers savaşında Müslümanlar yenilmiştir. Bu savaş birçok yeni kavramın ve Müslümanlara yönelik düşmanlığın da başlatıcısı olmuştur (Buehler, 2014:124). İslamofobi, Müslümanlara duyulan irrasyonel nefretin sonucu olarak birçok araştırmanın konusu olmuştur. Özellikle Batı, İslam’a ve Müslümanlara düşmanca yaklaşmıştır (Said, 2008:76). Batı bu açıdan İslam’a baktığında kendi püriten ahlakını gördüğünü zannedip Müslümanları temel alarak İslam’a düşmanlık beslemektedir (Zebiri, 2018:249). Buna ek olarak “enternasyonal iktisadi hükümran güçler yerkürenin en ıssız köşesine kadar etki etmekle kalmayıp bir yandan ürünlerini enjekte edebilmekte diğer yandan da uzlaşma içerisinde olabilecekleri toplumlara dillerini de yayabilmektedirler” (Yağbasan, 2016:92).

Farklılıklara saygı, çoğu zaman kolay olmamaktadır. Yeterli saygının olmayışı ise toplumsal kaygıyı da tetikleyerek küresel çapta depresif insanların artmasına sebebiyet vermektedir. Depresyon ve prozac çağındaki insanlar, “imajı” yeni teoloji olarak kutsamışlardır adeta. İmajın yaratılması için bedensel terbiyenin birçok alanda uygulanmış olması gerekir. Fazla kilolar işlenmiş günah gibi örtülmeye çalışılır. Bu açıdan hatlar ve dil, beğenilme tutkusu göstergelerinin en çok öne çıktığı alanlardır. Bedenin şekli ve üstündeki giysiler, genellikle sınıfsal göndermeler üstlenmektedir: “Üretim sistemine gerektiği gibi hizmet edebilmesi için insan bedenini çoktan kendine uygun hale getirmiş olan toplumsal, ekonomik ve bilimsel aygıt ne kadar karmaşık ve hassas hale gelirse, bedenin muktedir olduğu yaşantılar da o oranda fakirleşir...” (Horkheimer & Adorno, 2014: 59).

Toplumdan dışlanma, insanlık tarihi kadar eski bir sorundur. Dışlanan ve ötekileştirilen insanlar, kimi zaman baskıya dayanamayarak yitip gitmekte kimi zaman da kendi olma mücadelesi vererek ancak var olabilmektedir. Bu açıdan Çirkin Ördek Yavrusu masalı da bir “kendi olma” anlatısının temel izleklerini barındırmaktadır. Masal, her bireyin kendi psikolojik öyküsü olarak kabul edilebilir.

Her insan, hayatının bir döneminde ötekileştirilerek yalnızlığa itilmiştir, denilebilir. Bu bağlamda, Estés’in sözünü ettiği “yanlış zigot” kavramının aidiyet sorununa dair göndermeler içerdiği dikkatli gözlerden kaçmayacaktır! Modern birey, “yanlış zigot” kavramı açısından gözlemlenirse bulunduğu çağa yabancılaştığı görülecektir. Kendini ait olmadığı bir zamanda yaşıyor gibi hissetmektedir! Bu yabancılaşma, günümüzde daha çok artmıştır. Zira insan yaşamına bir bütün olarak yönelen ilgi, gittikçe mevcudiyetini yitirmektedir (May, 2017:19). Yabancılaşmayla birey, kendi özgül varlığını konumlandırarak lokasyonlardan uzaklaşmıştır. Gittikçe daha tekinsiz olmaya başlayan gündelik hayat, yaşamı

anlamlandırarak muhkem verilerin eksikliği nedeniyle katlanılması gittikçe zorlaşan bir yük halini almaktadır. Katlanan bireyler de kendine ait bir “mutluluk vadisi” bulmakta gün geçtikçe daha çok zorlanmaktadır.

Çirkin Ördek Yavrusu, psikolojik ve tinsel bir kök masalıdır. Bu masalın Anderson versiyonu, ilk kez 1845 yılında yayımlanmıştır (Estés, 2010:188). Çirkin Ördek Yavrusu masalı, ayrıca evrensel bir masalıdır; zira dışlanma, hor görülme insanlık kadar eskidir. Masalda farklılık; dışlanma sebebi, ötekileştirilme sebebi olarak da görülmüştür. Estés’e (2010:194) göre masal, “(...) kişinin gerek içgüdüsel, gerekse tinsel bir kimlik olan kendine özgü ruh hali, psişik bir onay ve kabullenmeyle çevrildiğinde, o kişi daha önce hiç olmayan bir canlılık ve güç hisseder” demektir. Çirkin Ördek Yavrusu, günümüzde görselliğin icra ettiği hükmün ve ‘öteki’nin anlaşılmasına dair önemli bir izlek barındırır. Zira birçok çağda, herhangi bir ‘öteki’ yoksa bile, hemen icat edilmiştir. Ötekileştirme açısından İslamofobi, günümüzde birçok terör olaylarının katalize etmesiyle ivme kazanmıştır. Günümüzdeki artan islamofobik olaylar göstermektedir ki, farklılığın sözde kutsandığı fakat pratikte paravan olarak kullanıldığı zamanlar yaşanmaktadır. Farklı olana dair bir anlatı olan bu masal, farklılığın nasıl alınılacağına dair bir yol haritası sunmaktadır. Yalnızca farklılık değil, bireyin kendi olma çabasına yönelik önemli veriler barındırmaktadır. Bu bağlamda günümüz geç modern dünyasının durumu göz önüne alınmıştır. Bu açıdan masalın incelenmesi, Estés’in çözümlemesi esas alınarak yapılacaktır. Bununla beraber masal, günümüz medya kültürü, *amor fati* ve trajik yaşam bağlamında tartışılacaktır.

Çirkin Ördek Yavrusu Masalı toplumun geçirdiği yabancılaşma ve depresyona karşı trajik bir varoluş mücadelesi önererek bir çıkış yolu sunmaktadır. Masaldaki ana karakter, yaşadığı ötekileşme ve üst varlığa duyulan özlemin yardımıyla kendinden öte bir şey yaratmaya koyulmuştur. Bu özlem (kuğu olma ideali) çalışmada Nietzsche’ci bakış açısıyla değerlendirilerek üst insan kavramıyla uyumlu varsayılmıştır. Masal, ayrıca Çirkin Ördek Yavrusunun her şeye rağmen hayatı kucaklayışı ve vazgeçmeyişi bakımından *amor fati* kavramıyla uyumlu görülmüştür. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış ve bu çerçevede sondajlama yapılmaksızın konu ilintili dokümanlara ulaşılarak araştırmaya veri oluşturacak şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. KENDİLİK BİLİNCİ

Birçok canlı doğduktan sonra hayatta kalmak için yaşadığı çevre ile sıkı bir mücadeleye girer. Hayatta kalanlar fizyolojik olarak varlıklarını devam ettirirler. İnsan için ise bu yeterli değildir. İnsan; varoluşunun yalnızca fizyolojik değil, tinsel bir anlamı olmasını da arzular. Zaman içerisinde edindiği karakteri onun eşyayı anlama ve yorumlama biçimiyle ilintilidir. Bu açıdan kişinin karakteri, perspektifini de belirler ve bu aynı zamanda kişinin mayın tarlasıdır, fakat zamanla mayın haritasındaki göstergeler değişebilir. Kişinin günlük hayattaki görünümü ise edindiği

alışkanlıklar sahip olduğu karakterde kendini gösterir. Kişinin karakteri, aynı zamanda kimliğini büyük ölçüde etkiler. Zira karakterin oluşması demek aynı zamanda davranış kodlarının oluşması olarak anlaşılabilir. Davranışların zamanla sözlere dönüşerek psikolojik bir bütünlük olarak kimliği ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu açıdan kimlik, yalnızca dışarıdan şırınga edilen bir şey değildir, bireyin içsel dinamiklerinin toplum içerisinde harmanlanmasıyla ortaya çıkan bir görünüm olduğu düşünülebilir. Kullanılan yazıda bile bu karakter kendini üslup olarak gösterir. Kimlikle boy gösterme onun bir başka varoluş biçimidir. Zira görünür olmak ve bunun için çaba sarf etmek bireyin kendi doğasında mevcuttur. Bu açıdan kimlik “(...) diğer deneyimler ve düşüncelerle ilişkili olarak birey tarafından yorumlanan ve kavranan deneyimler, düşünce, rüyalar, arzuları içerir. Kişisel kimlik böylece bireyle ilgilidir. Deneyimler, düşünce, rüyalar, umutlar ve arzular arasındaki eşsiz bir ilişki sistemi” (Miegel, 1994:181) olarak tanımlanabilir.

Günümüzde başkasını tahakküm altına alarak onu kendine benzetmek için çaba sarf eden hegemonik güçler vardır. Bu güçler kimi zaman aile, kimi zaman da bireyin kendi yaşadığı çevresidir. Çevrenin şekillendiremediği birey ise, kendi ateşten kalıbıyla kendi kendinin yaratıcısı olmak zorundadır. Yarattığı şey Foucault’nun deyişiyle “kendilik etiği”dir¹. Bu açıdan kişinin kendisi olması verdiği mücadeleyle eşdeğerdir. Yarattığı en büyük eser de kendisi olmaktadır. Kişinin kendisi olması, ötekine direnmesiyle mümkündür. Direnen insan “kendi kendisinin yargıcı”² ve yaratıcısıdır. Bu açıdan “Yaratmak iletişim kurmak değil, direnmektir” (Deleuze, 2013:154) deyişi bu alanda da geçerlidir. Jeremy Bentham da “(...) kimlik edinimi süreci büyük ölçüde Öteki’ni reddetmekten beslenir” (Bauman, 2011:128) ifadesiyle bunu desteklemektedir. Zira bilinmektedir ki, çizgiler ayırır ve fark ortaya çıkar. Farkın ortaya çıkması hemen onaylanan bir durum değildir. Zira kitle kendine benzemeyeni ezmeye meyillidir. Farklı açılardan bakan insanlar her zaman el üstünde tutulmamışlardır. Çünkü en çok “(...) uçandan nefret edilir” (Nietzsche, 2014:74) ve benzer şekilde insan, “(...) en çok erdemleri yüzünden cezalandırılır” (Nietzsche, 2015b:88). Bu yüzden “Her derin ruha bir maske gerekli”dir (Nietzsche, 2015b:55), kıymetli olan, nadir olan ortalık yere saçılmaz. Toplum ise, adeta “benzer kılınmışlığın şiddeti”ni referans alarak hayatını idame ettirir. Bu açıdan farklı olan; acı çekmek, horlanmak ya da kovulmak istemiyorsa benzerlerin maskesini edinmek zorundadır. Zira toplum maskesizleri sevmez, maskeli olanların da renk ve şekil bakımından benzer olmasına önem verir. Farklı desenler bazen dikkat bazen nefret oklarını kendine çeker. Bu açıdan günümüz gösteri toplumunda; suret, sîreti ışık hızıyla geçerek ergin olmama halinin yarattığı şirreti normalleştirmiştir.

¹ Foucault’un Nietzsche’nin yaptığı gibi geleneksel ahlakın yerine koymayı tasarladığı etik türü. Foucault bu etik türünü “kendi kendisiyle ilişki” olarak tanımlar (Işık, 2014)

² Nietzsche’nin Böyle Buyurdu Zerdüşt (2014: 73) adlı eserinde geçen bu deyim, kişinin bu özelliğe sahip olmasını ve isteminin de bir yasa olarak kabul edilmesini öğütler.

Çağımızda birey, iletişimin imkânları sayesinde uzak diyarda dahi olsa kendisiyle baş başa kalacak zamanının çoğunu yitirmiştir. Bu açıdan kendisiyle baş başa kalamayan insanın kendisi hakkında derinlemesine bilgi sahibi olması muhtemel değildir. Bu bakımdan insan ruhu: “(...) ötekinin bakışından uzak, kendi başına kalabileceği alanlara ihtiyaç duyar” (Han, 2015:17). Kendi olmak; kendini durgun suda net olarak görmektir, kendi olmak kendi köşesinde üşüşenlerden azade yaşamaktır. Kendini yaratamayan birey, kendi olmaktan uzak kalarak, güvenli sahillere yanaşmaya çalışmasının bariz örneklerinden biri olarak günümüzdeki farklı amaçlarla bir araya gelen topluluk ve cemaatler gösterilebilir. Kişi girdiği topluluğun etik ve estetik değerlerini benimsemek ve bunu da göstermek zorunda hisseder. Zira dışarıda postmodern karmaşada birey savrulmakta, gelenekler parçalanmış antik bir heykel gibi zamanla dağılarak şekilsiz hale gelmektedir. Bu kendi olma yükünü taşıyamayan insan için son derece ürkütücü olmaktadır. Çünkü yok olmayı göze al(a)mayanların varoluş limanına varmaları beklenemez. Bu açıdan “Cemaat arayışı içinde olmak, güvenlik arayışı içinde olmak demektir; cemaate girmek bir süre sonra özgürlük arayışına girmek anlamına gelir” (Bauman, 2016:11). Zira “yalnızlık toplumu” olarak da adlandırılan bu çağda birey, dışarıdaki belirsizliklerden kurtulmak için kendi olma potansiyelini de feda etmektedir. Yalnızlık ise kişinin kendini bulması için hem bir fırsat hem de bir tehlike olarak öne çıkmaktadır. Kişinin müptela olduğu medya kültürünün ayartıcılığından kurtulması, uyuşturulan zihnin temizlenmesine benzer. Bu ise bağımlılıktan kurtulmaya benzetilebilir. Yalnızlık, düşünceyi kamaştıran yüksek frekanslı bozuculardan kurtularak kendi frekansını ve iletişim kanalını bulmak için bir çağrıdır. Bu açıdan Nietzsche (2015a:40), “Yalnızlıktan acı çekmek de bir başkaldırıdır. Ben hep çokluktan acı çektim” diye yazar.

Konu yalnızlık olunca Çirkin Ördek Yavrusu masalında en nihayetinde her şeye göğüs germesi gereken anne için bile bu durum sarsıcı olmuştur. Sonrasında Çirkin Ördek Yavrusunun kaçarak uzaklaştığı anlatılıyor. Bu bölüm aslında gerek Propp’un gerekse de Monomit kavramının bize anlattığı kahramanın ayrılık bölümüne benzemektedir. Zira tohumun yeşermesi yani benliğine varabilmesi ayrılık ve sonrasında yalnızlık (uzlet) sayesinde erginlenme oluşabilmektedir. Bu şüphesiz birey için kolay değildir.

Krishnamurti (2013:21-22) birey toplum ikilemini “(...) toplum birey için vardır, birey toplum için değil. Toplum insanın amacına ulaşması için vardır bireye özgürlük vermek için vardır ki böylece bireyin en yüksek zekâyı uyandırabilmek için fırsatı olabilsin” diyerek açıklamaktadır. Yaşadığımız yüzyılda birey toplum ve dışlanmışlık ögesi belki de böyle yaşandığı takdirde karşıtlığın acısını da aşmak mümkün olacaktır.

Bireysellik, modern zamanlarda en çok konuşulan ve tartışılan konuların başında gelmektedir. Batının en önemli argümanlarından olan farklılığın korunması ve onun getirdiği kimlik, bireyselliğin yaşantısı olarak anlaşılabilir. Bu aşırı bireysellik anlayışı Narkissos’un kendisine baktığı suya

benzetilebilir. Mitte anlatıldığı gibi bireyselliğin aşırı taçlandırılması kişinin felaketine sebep olmaktadır. Bu açıdan kutsal öğretiler aşırı bireyselliğin yani narsisizmin önüne geçmeye çalışmış ve insanda bu aşırı yönelimleri törpülemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Fromm (2008:81) “Peygamber öğretilerinin özünü oluşturan putlarla savaş aynı zamanda narsisizme karşı verilen bir savaştır. Puta tapma’da insanın belli bir yanı mutlaklaştırılmış, putlaştırılmıştır. Böylece insan yabancılaştırılmış bir biçimde kendine tapar. Saplanıp kaldığı put, onun narsist tutkusunun yadsınmasıdır” demektedir.

2. VAROLUŞ BİÇİMİ OLARAK DIŞLANMA

Işığın kuşkusuz en iyi takipçisi gölgedir. Bir yerde gölge varsa, orada ışıktan söz etmek mümkündür. Bu gölge, ışığın kölesi ve çocuğudur ve adeta uzayıp küçülen bilinçdışını andırır. Şüphesiz bu şaşırtıcı değildir, varoluş elbette bir ötekinin varlığıyla hep olagelmıştır. Dolayısıyla toplumsal öngörde kolektif bilincin oluşabilmesi elbet bir ötekinin –günah keçisi- var olmasıyla mümkündür. Kearney’in deyimiyle, “Günah keçisi bulma meraklıları, toplumsal marazlardan sorumlu tuttıkları bu yabancıları tecrit eder ya da ortadan kaldırır. Böyle bir kurban etme stratejisi, topluluklara bağlayıcı bir kimlik bahşeder; (...). Mutlu bir topluluk yaratmak için ödenmesi gereken bedel çoğu zaman yabancının dışlanmasıdır” (2012:41). Yine başa dönlürse, tıpkı ışığın var olması için gölgeye ihtiyaç duyması, dışıl olan toprağın eril olan ışığa ihtiyacı gibi, hayatın devamı için bu çevrimsel yapı devam eder. Bu açıdan Campbell (2010) ortaya attığı Monomit kavramında, kahraman sürekli bir çevrim içerisinde olmakta (ayrılma-erginlenme-dönüşüm) bu çevrimsel yapı farklı sembolik unsurların kullanılmasıyla daha zenginleşerek anlatıyı akıcı bir hale getirmektedir. Ve anlatıdaki kuşkusuz birçok öge özellikle hayvanlar insanın doğada yaşayan birer suretleridir. Çünkü çıplak halde hiçbir şey çekici gelmez elbette süslenmesi yahut saklanması önemlidir. Gizli olan değerlidir (Korkmaz, 2008:2).

“Öteki”, kayıp düşler, uçurumlu bakışlar olarak görülebilir. Bu düşler daha çok derinlerde yaşandığı için bilincin malzemesi olmaktan kurtulmuştur. Öteki ile karşılaşma yaranın açılması gibi acıtıcı ve sarsıcı olabilmektedir. Öteki bize unutulmuşluklara ve tükenmişliklere dair bir şeyler hatırlatmak için bizden yansıyan ışığa değer. Bu kesişme öznel bilinçdışının mahremiyetini hatırlatması açısından acıtıcı olabilir. Unutulan şeylerin hatırlanması ötekinin merhametiyle cereyan etmektedir. Ötekinin yüzü bize pürüzsüz haliyle Levinas’çı bağlamda etiği hatırlatır. Levinas’a göre etik ilişki, öteki ile başlayan bir süreçtir. Kişi kendini ötekinin yüzünde görür, ölümü ötekinin yüzünde karşılar (Levinas, 2006:124). Bu açıdan ötekini tanımak, kendini tanımanın ötesinde açlığını da tanımadır ve bu da vermeyi gerekli kılar (Bernasconi, 2011:26). Levinas (2006:48) daha da ileri giderek, “Ötekinin acısını ya da sonunu sanki bunun sorumlusu/suçlusu bizmişiz gibi benimsemeli” demektedir. Karşılaşmalarda görülen yüz bu açıdan kişiyi kendine çağıran ama boyunduruk altına almayan çok özel bir

alandır. Yüzün bu durumu şimdinin özgürlüğünü mümkün kılarak karşılaşmaların sahiciliğini, görülenin ve beklentilerin uzağına taşır.

Öteki ile karşılaşma bu yüzden hem bir fırsat, hem de şanssızlık olarak görülebilir. Bu açıdan Merleau-Ponty'nin ifadeleri (2016:75) şu şekilde anlaşılabilir: Karşılaşmada göz ötekinin yüzeyinde gezinir, ona dokunur bazen de kokusunu hisseder. Bazen ötekinin merakı ve tekinsizliği bireyde tecessüsün husumete dönüşmesine yol açar. Bu yüzden gölgenin ve yüzün net olmaması zarardan yahut yarardan uzak kalınmasına neden olur. Buna paralel olarak "(...) yabancıların tam da bunu yapmalarından korkmaz mıyız? Huzurumuzu kaçırmalarından bize ihanet etmelerinden, eninde sonunda bize benzemediklerini gösterecek bir davranışta bulunmalarından? İşte bu yüzden nasıl davranacağımızı bilemeyiz" (Morrison, 2019:45) ifadesinin geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bütün olasılıkların tamamen hesaplanarak iyi ve kötü dengesinin yapılması olanaksız gözükmektedir. Çemberin içine dâhil edilen her ötekinin potansiyel bir kötücül niyetle ağırlanması aynı zamanda bir zayıflığın ve kırılmanın belirtisidir. Güçlü olanın barındırdığı farklılıkların fazla olması gerekir. Kaynakların farklılığı gücün tinsel beslenmesine de artı değer katar. Bu açıdan farklılık iyi ve kötüyle de karşılaşmayı gerektirmektedir. Zira her farkın mutlak manada iyi olması olası değildir. Bu açıdan Epiktetos (1989:93), "İyi veya kötünün ne olduğunu farkedemiyen nasıl sevebilir" demektedir. Yani iyi ve kötü tablosu; farkı ortaya çıkarır, farkın bilinci en derin duygu olan sevginin koşulu gözükmektedir. Bu açıdan sevmek; dikensiz gül bahçesinin tasavvuru değildir, sevmek bitimsiz acılara katlanarak trajik olanı benimsemektir. Bu durum, sürekli öleni sevmek ve bunu kabul ederek ondaki farklılığı paylaşmak olarak düşünülebilir. Zira bilinir ki, "İnsan ruhu derindeki gerilimini tam da olumsuzluğa borçludur" (Han, 2019:39).

3. İFADE'DEN HAT'LARA BEDENSEL GÜZELLİK: BENLİKLE BAĞLARIN KOPMASI

İnsan varlığının göstergelerinden en önemlisi bedendir. Kadim zamanlarda ruh-beden ayrımı birçok düşüncede kendini göstermiş, özellikle ortaçağda beden ruh düalizmi felsefe ve sanatın konusu olmuştur. Bu açıdan beden, insanı insan yapan ve de görünür kılandır. Toplumsal ilişkilerde beden sergilenmesi, alımlanması inceleme konusu olmuştur. Kadim dinlerde insan mikro evren olarak kabul edilmiş ve sanayileşmenin etkisiyle "düşünen doğa"ya evrilmiştir. Bu evrilmede yeniden vaftiz edilen insan, tabiatın kendisini egemenliği altına alarak, sömürmüştür (Okumuş, 2009:3).

Beden zamanla daha çok önem kazanarak güzelliğin alametifarikası olmuştur. Bedensel hatlar; gücün, sağlığın göstergesi olmuştur. Güzellik, tarihsel süreç içerisinde farklı anlayışlar, biçimler olarak adeta bütün tarihi cezbetmiştir. Bazen zamanın ruhunu kuşatıp, akışa ahenk katıp, varlığın bütün renklerini üzerinde taşıyarak şaşırtıcı öyküler yaratmıştır. Çok fazla farklı anlayışlar ve tanımlar oluşturulduğu için güzelliğin kesin olarak bir

tanımını yapmak kolay değildir. Çünkü güzellik aynı zamanda zahiri ve bâtini anlamlar içerir. Ayvazoğlu Aşk Estetiği adlı eserinde, Dionysos'çu ve Apollon'cu anlayışların zaman içerisindeki bakış açılarını bize aktarmıştır. Şüphesiz estetik ve güzellik ayrı ayrı ele alınmak zorundadır. Masalda, güzellik sadece Apollon'cu bir düzeye indirgenerek görsel bir dünya perspektifinden nesneye yapılan müdahaledir (Ayvazoğlu, 1993). Bu bağlamda “Güzel, toplumun gidiş yönünü belirten ve bu yönü etkileyen, yani toplumun ortak ruhuna odak olan bir meşaledir. İyi ise bu meşale etrafında kanat çırpın bir pervanedir ki, çoğu zaman güzelin ışınlı ve ısıslı karşısında kendini feda etmek zorunda kalır” (Sena, 1972:208).

Geç modern zamanlarda ise güzellik bu kadar naif değildir, çünkü yaşadığımız zaman belki de görselliğin en uç noktalarda yaşandığı bir zamandır. Bu görsel uzamda, sadece çevrenin değil, insan bedeninin de bu görselliğe boyun eğdiği görülmektedir. Bu çağda görselliğin boyunduruğundaki insan adeta heykeltıraştır, her gün “mermerdeki fazlalıkları atmak” için doğar ve kusursuzluğa doğru yol almaya çalışır. Bu görsel zaman; bedensel hatların, mükemmelliğinin aynı zamanda yeryüzünde seçilmişliğin başarının ya da eril düşünce için karizmanın en yüce olduğu zamanlardır. Bu açıdan, “Beden optimize edilmesi gereken bir sergi nesnesi şeklinde şeyleşir. Bu bedenin içinde ikamet etmek mümkün değildir. Onu sergilemek böylece de sömürmek gerekir. Sergileme sömürmedir. Sergileme mecburiyeti bizzat ikamet etmeyi ortadan kaldırır” (Han, 2015:28).

Güzellik göreni gerektirir. Görme günümüzde şekil değiştirerek daha çok sanal âlemde görölme olarak değişmiştir. Bu açıdan görme ve onun aracı olan göz başat konumda olduğundan dolayı gözün iktidarı, bütün alanları gösterge değere indirerek niteliksel olarak yapı söküme uğratmıştır. Gündelik hayatta bile insanlar birini tanıtırken “vizyon sahibi” şeklinde tanıtmaktadır. Piyasaları önceden tahmin etme, sayısal yükselişleri Apollonvari bilme günümüzde yüceltilmektedir. Beden, Bauman'cı bir şekilde ifade edilirse, dövmeler sayesinde sergilenen bir metaya indirgenmiştir. Sosyal medya bu açıdan bedenin kutsandığı mabetlerdir. Sunağındaki olumluluk ideolojisiyle avlanan bireyler geç modern zamanın Narkisosları olarak bedenini bir tüketim mantığıyla harcamaktadır. Bir tüketim nesnesi olarak bedenin belli bir harcanma pratiği ve zamanı mevcuttur. Tüketilen nesnenin yokluğu bu bakımdan erken yaşta gelen bir tükenmeyi yahut nihilizmi beraberinde getirebilir. Bu bağlamda “Disipline edici ortopedinin yerini estetik cerrahi ve spor alanları alır. Ancak bedensel optimizasyon salt estetik bir pratikten daha fazlasını ifade eder. Dinçlik ve seksilik, çoğaltılacak, pazarlanacak ve sömürülecek yeni ekonomik kaynaklar haline gelmiştir” (Han, 2019:33). Kısacası beden, tüketim mantığıyla beğeni tanrısına sürekli pazarlanmaktadır. Baudrillard (2010:165), bedensel ibadetlere atıfla şunları söylemektedir: “Eğer bedensel ibadetlerinizi yapmıyorsanız, ihmal günahı işliyorsanız, cezalandırılırsınız.

Çektiğiniz bütün acılar, kendinize (kurtuluşunuza) gösterdiğiniz suçlu sorumsuzluktandır”.

Görselliğin başat olduğu bu çağda ışık bütün alanları istila etmiştir. Geçer akçe görüntü olmuştur. Zira “Görme konuşmadan önce gelir” (Berger, 2018:7). “Look”u olan teşhir imkânlarına olabildiğince hâkim olarak vitrinde yaşamaktadır. Geçer akçenin “Look” olması yani deri olması, düzeyin göstergesidir. Dolayısıyla yüzey artık düzey olmuştur, deriye ve renge entegre olmuştur. “(...) ben görünürüm, ben görüntüyüm” -look, look! Narsisizm bile denmez buna, bunun adı derinliği olmayan bir dışa dönüklülük, reklam amacı güden bir tür saflıktır” (Baudrillard, 2004:19). Bu durum ötekinin aşkınlığını yüzde görünmesine karşı bir durumdur, yeni durumda “face” bu aşkınlığı soğuran taşkınlığa dahi imkân tanımayan (Han, 2015:26) köksüz bir gösterge haline gelmiştir. Bu açıdan “face” aynının içkinliğini şiddetini taşımaktadır (Han, 2015:26). Beden ve onun taşıdığı libidinal anlam, neoliberal çağda piyasaya arz edilerek sömürülmektedir. Eskiden itaat ettirilmeye çalışılan bedenler, günümüzde üretilen rızayla, piyasa için önemli bir ekonomik değer taşımaktadır. Bunun en büyük göstergesi moda denilen olguda gizlidir. “Günümüzde kimlik ilkesi düzeyinde değerlendirilebilecek her şey moda tarafından etkilenmiştir. Bunun nedeniyse tüm biçimlere kökenlerini unutturabilmesi ve onları yinelenmeye mahkûm edebilme gücüne sahip olmasıdır” (Baudrillard, 2008:154). Tanrının ölümünden sonra insanın en büyük ereğinin sağlık olacağını öngören Nietzsche, olacakları daha önceden teşhis etmiştir ve bunu da “son insan” olarak koyutlamıştır. Günümüz neoliberal tüketim toplumunda fitness/formda olma, bir ideal olarak kitlelerin daha iyi sömürülmesi için kullanılmaktadır (Bauman, 2017:123). Böylesi bir dünyada elbette “yaşlılara yer yok”tur. Ve artık gençlik, süreklilik ve hızlilik geçer akçedir. Bu psikolojiye sahip bireyler, güzellik tanrıçasına her gün kurban veren insanlar gibidir. Her gün bedensel güzelliği korumak ve ibadetlerini yapmak, günümüz toplumunda kabul görmüştür. Bu patolojik bir haldir. Ama piyasanın arzuladığı bir durumdur (Baudrillard, 2010:168).

Bedensel hatların cesurca ifşa edildiği günümüzde bedenin boy göstermesi, hatta cesurca sergilenmesi teşvik edilmektedir. Bu açıdan söylenebilir ki bedensel normlar ortaya çıkmış, toplum da bu ayartmaya uymuştur. Bu aldatmacanın küresel adı moda olmaktadır. Baudrillard’a (2008:153) göre, “Modanın bize dayattığı şey, sahip olduğumuz düşsel evrene son vererek, akla gelebilecek her türlü gönderen sistemini kapsayan bir Akıldır” demektedir. Moda bu açıdan geometrinin egemenliğinin yahut küresel kapitalizmin estetize edilmiş bir şeklidir. Modanın buyruklarıyla güzellik; tecimsel bir amaca hizmet ederek, insan varlığını geometriye ve rengin tutsaklığına itmiştir. Moda eril-dişil ayrımlarını dahi ortadan kaldırarak farklılığı aykırılık olarak lanse etme cüretini bulmuştur ve denilebilir ki moda cinselliğin dahi hasmıdır (Baudrillard, 2008:168). Bu açıdan Apollonik öğelerin dayatmasını bütün insanlığa bir şenlik havasında sunan Victoria’s Secret gibi benzeri markalar da Demonvari bu yapıyı

topluma yaymaktadır. Bunun sonucu olarak “Ticari mal göstergesi altında aşk fahişeleşmektedir” (Baudrillard, 2008:153-154). Kadim öğretide şekilleri referans alan İblis’in Tanrı’ya hadsizliği bu açıdan önemlidir çünkü İblis “Adem’in sadece dış şeklini görebilmiş, yani şekilde kalmıştır” (Ayvazoğlu, 1993:26). Ayrıca denilebilir ki “(...) şeytan, fenomenlerin dış yüzüyle ilgilidir, tıpkı Apollon gibi. Bunun için insanın kulağına hep yaşaması gerektiğini fısıldamakta, geçici şeylere bağlanmasını ve şekillerin bâki kalmasını istemektedir” (Ayvazoğlu, 1993:26). Dolayısıyla Çirkin Ördek Yavrusu masalında; şeklin ayartıcılığına kapılan ve şeklin tanrısına biat edenler, görsel farklılığı ayrılıkla sonuçlandırarak trajedinin başlatıcısı olmuştur. Bu açıdan görseelliğin ayartıcılığına kapılmak, Demonvari yapıya teşne olmaya benzetilmektedir. Masalda olduğu gibi yüzeyin geçiciliğine takılıp ötekileştirenler, şeytani bir tecessüsle, yüzeyin çizgilerinde ayrılığın kavgasını yaratırlar.

4. FARKIN HAYATI

Görülen her şey ışıktır aslında. Işığın parçalanmasıyla desenler, renkler oluşur. Farklılıklar, renklerin ve desenlerin aynı olmayışının bir sonucudur. Fiziksel farklılık bu şekilde işlese bile, tinsel ve düşünsel farklılık eylemin yapılışında işleyişinde kısacası anlamda kendini göstermektedir. Nietzschevari söylenirse anlam yani perspektif kişinin kişiliği demektir. Kişilik sahibi olmak aynı zamanda belli bir perspektife de sahip olmaktır. Bu açıdan kişiliğin temel parametrelerinin aldığı mevzi ve beraberinde ortaya çıkardığı şey perspektiftir. Kişi perspektifle zamanı ve mekânı dimağında yoğurarak aradığı “otlak mutluluğu”³ ortaya çıkarmaya çalışır. Perspektiflerin farklı olması kimi zaman bir ahenk ve renk olarak algılansa da aynı zamanda ayrılığın da başlangıcıdır. Farklılığın ayrılık yarattığı bu durum tarihsel olarak bütün kademelerde görülebilir. Hatta sanat ve felsefe bu ayrılık sayesinde kendini yinelemeden kurtararak farklı söylemler ve eserler ortaya koymuştur. “(...) düşünme hayal edilir ve ikinci olarak sadece ve sadece her düşünme eyleminin kökeni olan bir özne alt katmanı (subject-substratum) hayal edilir, yani hem eylemin kendisi hem eylemi yapan kurgudur” (Nietzsche, 2010:323). Bu açıdan denilebilir ki hayal, tanrıdaki yaratma sıfatının insanda ortaya çıkışıdır. Her kurgu, olası geleceğin kayıtsız parametrelerinin zapt edilmesiyle mümkündür. Bu açıdan gerçek; bilincin kurgusu olarak, devrimsel bir dönüşüme uğrar. Fark da, bilincin sürekli benzerliğe olan itirazıyla açıklanabilir.

Aynılık ve farklılık; azlık ve çokluğa göre değişen kavramlar olarak görülebilir. Çokluğun olduğu yer, genelde aynılık olarak isimlendirilmektedir. Farklılık ise; ötede olan, hep az olan olarak adlandırılabilir. İkinin dengede olması hali ise arzulanan bir durum değildir. Zira ilerleme ve sistemin değişimi bu iki kutup arasındaki gerilimle mümkün gözükmemektedir. Tehlikeli olan ise çokluğun az olanı tamamen yutması ve kutuplaşmadaki gerilimin tamamen dağıtılmasıdır. Bu durumda

³ Nietzsche tarafından kullanılan bu tabir, sürünün hayali olan mutluluk anlamına gelmektedir

ise değişim mümkün gözükmemektedir. Değişimin olmadığı yerde, yozlaşma bütün sistemi ve söylemi içten kemirerek çökertmektedir. Bu açıdan azlık ve çokluk kavramları Nietzsche’ci perspektiften yorumlanırsa zıtlığın ötesinde anlamlar taşımaktadır.

Hayat farklı olanlar için birçok açıdan sıkıntılarla doludur. Farklı olanın dışlanması, yaşama tutunmasını da güçleştirmektedir. Bu açıdan yaşama tutunma isteği ve onu kabul ediş, güçlü bir istencin varlığıyla mümkündür. Kişi bu istence sahip olduğunda kabul edilen hayat trajik bir hayattır. Hayatın her şeye rağmen kabullenışı ve acıya büyük bir “evet” denilmesi ancak *amor fati*’nin sonucu olan trajik şuurla ilgilidir. Trajik şuur ise “(...) acının eseridir; acı ise yüksek tefekkürün. Trajik ruhlar, acıyı ve hayatın tüm tezatlarını emen ruhlardır. Her şeye rağmen hayata evet demek gerçek bir kahramanlıktır” (Özkan, 2015:123). Ötekileştirilen birey için hayata tutunmak da benzer bir trajik deneyim gerektirir. Bu tür insanların yaşama tutunması için, yaşamın tezatlarıyla, gelgitleriyle baş edebilmeleri için trajik bir şuurun varlığı gereklidir. Bu trajik şuur içgüdüsel bir karşı koyuşla ortaya çıkmaktadır. Yaşamı sezen ve şuur dışında hüküm süren içgüdüler kişinin kendini bir bütünlük halinde tutmasını sağlar. Bu kararlı duruş; olmuş olanı kabullenip bengi dönüşün bütün çevrimlerinin ve acılarının kabullenişini de barındıran üst bir bilinçtir. Bu üst bilinç, üst bir yaşama yani üst insana olan özlemi gerektirir. Bu açıdan Nietzsche (2015:40) “Bir bireyin büyüklüğü bence yazgısını sevmesinde gizlidir. Olmuş olandan ve olmakta olanlardan ve olacak olanlardan başka türlü istememek...” diyerek geçmişin insandaki ağırlığını *amor fati* ilkesiyle aşarak hayatı olumlamıştır. Bu açıdan masal baştan sona incelendiğinde ötekileştirilen varlığın yaşadığı trajedi ve kavga görülmektedir. Bu trajedide kendini gösteren içgüdüsel varlık yaşamdan ne olursa olsun vazgeçmemiştir. Yazgıyı sevmek, ona katlanmak sabretmekten daha öte anlamlar taşır. Bununla paralel olarak *amor fati* ilkesi, Çirkin Ördek Yavrusunun yaşamaya devam etmesi için itici bir güç olmuştur.

Farklı olan, bir tür trajik bilgeliği de kucaklamak zorunda bırakılır. Zira Masalda vahşi doğada hayatta kalma trajik bir biçimde ele alınmaktadır. Çirkin Ördek Yavrusu bu açıdan, sürekli gagalanan, ötelenen, kovulan, yok edilmek istenen, ölüm uykusuna yatan, ama ölmeyenin anlatısıdır. Açlıktan ölmemek, yutulmamak için sürekli çırpınan bir varlık masalda gezinmektedir. Bu anlatıda en yakında bulunan anne bile böyle bir farka tahammül edemeyerek Çirkin Ördek Yavrusunu sürülmesini arzulamıştır. Sürgün edilme, yurdundan kovulma, birçok açıdan bir tür erginleşmedir ve masalarda sıkça anlatılan karanlık ormanı geçmeye benzer. Aynı şekilde Kırmızı Başlıklı Kız masalındaki kahramanın girdiği ormanla paralellikler taşır. Kendi olma kavgası burada yine kovulmayla, itilmeyle ve ayrılmayla başlar. Bu itilmede kişi, yaşantısını ve potansiyelini test etme imkânı bulur. Adem’in cennetten kovulmasıyla başlayan, iyiyi ve kötüyü bilmesine benzer bir durumdur bu ve bu açıdan bir tür erginleşme vaadini de içermektedir. Kadim öğretilerdeki Adem’in cennetten kovuluşuna benzer bir şekilde anneden

kopuş da bu kovuluşa benzetilebilir. Çirkin Ördek Yavrusu, ilkin girdiği evden kendisinden faydalanmak isteyen bir ev sakinine rastlar “Yaşlı kadın bir ördek bulduğu için kendini şanslı hissetti. Belki yumurtlar, diye düşündü, eğer yumurtlamazsa onu öldürüp yiyebilirdi” (Estés, 2010:190). Masal bu açıdan *decadence* (çökkünlük, yozlaşma, soysuzlaşma) kuşatmaya karşı verilmiş trajik bir varoluşu imler. Aynılardan oluşan ayak takımı ender olana karşı hınç duyar. Benzer şekilde bu masalda Çirkin Ördek Yavrusu, benzer olmamanın o kahredici mührünü taşıyan sert bir yazgıyla denenmektedir adeta. Nietzsche (2014:63) ise, ötelenen örselenen ve yabancılaştıran bireye, “yalnızlığına kaç, dostum: görüyorum ki her yerini ağılı sinekler sokmuş. Sert ve sağlam bir havanın estiği yere kaç! Yalnızlığına kaç! Sen küçük ve acınacak kişilere pek yakın yaşıyorsun. Onların göze görünmez öçlerinden kaç! Onlar sana karşı öçten başka bir şey değildirlir” demektedir. Masaldaki “Kardeşleri ve toplumunun diğer üyeleri ona doğru atılırlar, onu gagalar ve eziyet ederler” (Estés, 2010:194) ifadesi Nietzsche’nin sözlerini doğrular niteliktedir. Yalnızlık ve dışlanmayı en derinden yaşayanlardan biri olan Nietzsche bu açıdan, bu masalın psikolojisine dair önemli veriler sunmaktadır. Zira O, kendi zamanın ötesini kâhince sezen zekâsıyla hep yalnız kalmış ve bundan da yakınmıştır. Ama Nietzsche yaşadığı *decadence*’ı aşır “*amor fati*” ilkesini büyük bir olumlama olarak okurlarına sunmuştur. Bu ilke hayatın “evet”lenmesini temel alarak o değiştirilemeyen geçmiş adeta değiştirmeye ve yüklerinden kurtulmaya yöneliktir.

Masalda Çirkin Ördek Yavrusu birçok sıkıntı yaşamıştır. Zira sonrasında masalda; eziyetten kaçma, kurtulma, yaşamdan umudunu kesme gibi olaylar vuku bulmuştur. Hayatın yükselen ve çöken yönlerini deneyimleyen Çirkin Ördek Yavrusu, trajik de olsa yaşamı evetleyerek (*amor fati*) varoluşu kabullenmiştir. Bu masalda Çirkin Ördek Yavrusunun kendisinden üstün olarak (üstinsan) gördüğü kuğulara bakarken içinde duyduğu umutsuz sevgi açığa çıkmıştır: “Kendisini kaybetmişti, çünkü bu büyük beyaz kuşlara umutsuz bir sevgi duyuyordu, anlam veremediği bir sevgi” (Estés, 2010:191). Estés’in belirttiği gibi “ördek yavrusu vahşi doğanın simgesidir” (2010:194). Bu özelliğinden dolayı vahşi doğada yaşamak içgüdüsel olarak ayakta kalmaya bağlıdır. İçgüdülerini yitiren birey; hayatın dağdağasında ya da yokluğun çölünde kaybolacaktır. Bu açıdan Nietzsche’nin de defaatle atıfta bulunduğu Dionysosçu öz; içgüdüyü, trajik yaşamı ve hayatta kalmayı öne çıkararak bireyde oluşan *decadence*’ı aşmaya yönelik en güçlü stratejidir. Nietzsche’nin yukarıda belirttiği gibi yalnızlığa kaçmak kendi özgül varlığını kabullenecek habitusa varmak içindir. Kişi orada tinsel olarak gürleşerek, canlılık ve güçlülük kazanır. Bunu destekler mahiyette Estés (2010:194) şunları söylemektedir: “Kendi gerçek psişik ailesini arayıp bulmak, kişiye canlılık ve aidiyet hissi getirir”. Çirkin Ördek Yavrusu bu açıdan akli uslamaların ötesinde, içgüdüsel bir atılımla, yeniden oluşun hayalini kurarak içgüdüye öncelik tanımıştır. İçgüdü bu açıdan Çirkin Ördek Yavrusunun hayatta kalmasını sağlamıştır. İçgüdü, masal dikkate alındığında, varoluş ve yok oluş anlarında kişi için güvenilir

bir kılavuzdur. Nietzsche içgüdüyü yücelterek şunları söylemektedir: “Deha, içgüdüde yaşar; iyilik de öyle, insan sadece içgüdüsel olarak hareket ettiğinde mükemmel bir biçimde hareket eder” (2010:299-300). Masalda ise içgüdüsel bir varoluş birçok yerde kendini hissettirmektedir.

Farklı olmak, insan doğası ve genomu göz önüne alındığında bir normallik olarak göze çarpar. Zira bütün organlarımızın şekilleri ve onu ortaya çıkaran genetik kodlar farklıdır. Farkın farkında olmak ise bir olgunluk gerektirmektedir fakat tarihsel anlamda birçok dönemde farklılığın bir lanet olduğu görülebilir zira farklılık başa beladır. Bu yüzden toplumun farklı olanı çabucak kabullendiğini söylemek zordur. Birçok yeni fikir başlangıçta toplumun reddiyesine uğramış ve çoğu da kabul sınavından geçememiştir. Bu süreç öylesine derindir ki Çirkin Ördek Yavrusu masalında “bu bir hindi yumurtası, hiç de uygun bir yumurta türü değil suya sokamazsın onu” (Estés, 2010:194) denilerek ötekileştirme süreci daha doğmadan başlar.

Her farklılık yeni bir olasılığı temsil eder. Bütün varoluş aynı zamanda farkın varyasyonları olarak görülebilir. Toplum da, bu açıdan düşünülecek olursa, farklılıkların müşterek yakınlıkları olarak adlandırılabilir. Fakat yakınlık, bir alışkanlığa ve sürekli kendi içerisinde dönen bir yatınlığa dönüşürse orada faşizan bir ruhtan, yalınkat yobazlıktan söz edilebilir. Zira fark, farkında olmayı düstur edinir. Her fark da durağanlığın boyunduruğundan bir kopuşun imkânıdır. Ama fark, genellikle biricik tabiatlı olduğu için benimsenmesi pek de kolay değildir. Meriç’in deyimiyle deha gibi dikenli taçtır. Bu açıdan kafa yorulması gereken, tedirgin edici bir durumdur.

Düşünce acıdır, beynin kıvrımlarında ısırap damıtılır ve tini en çok yücelten de bu acıdır (Han, 2015:19). Bu yüzden tin, hayatın bağrına saplanmış bir hayattır (Nietzsche, 2014:113) dolayısıyla yaratmak yani doğurmak, acısız olmaz. Büyük eserlerin arkasında büyük acıların olduğunu söylemek mümkündür. Bu perspektiften bakıldığında alışlagelmişin ötesine geçmeye çalışan insan, toplumsal kabullerle ilkin savaş vermek zorundadır ve kıvılcımın oluşabilmesi için kibritin sürtülmesi ve sürtülme neticesi –ki acıyla özdeşleştirilebilir- sonrasında kıvılcım yani ışık ortaya çıkmaktadır. Öyleyse uyumsuzluk hastalığına kapılan yarı tanrı ilkin bu acılara mesihvari bir sabırla katlanmak ve geleceğin parıltılarını kan ve ter içindeki alnından damıtmak süzmek zorundadır. Işığın mebdei, ısırap ve karanlıktır, zira denildiği gibi ışığı karanlık doğurur. Birçok büyük eser hapisanelerde mum ışığında değil, önce zihnin renk ve ahenk ikliminde hayat bulmuştur. Dünyevi ışığını kaybeden birçok göz, Milton gibi, Cemil Meriç gibi bireyler, tinsel planda ışığın cesurca raks ettiği dünyalar, vahalar yaratmayı başarmıştır.

Kişinin erken dönemde yaşadığı dışlanma kendi hatalarından ziyade karşılaştığı insanların yanlış anlaması, bilgisizliği ve içselleştirilmiş kötülüğünün kişinin ruhunda derin yaralar açtığını ve erken yaralanma döneminde kişiye söylenilenin doğru olduğunu kavratır. Bu kavrama erken

dönemlerde olduğu için kişi daha sonra bu durumdan ne kadar kurtulmaya çalışsa bile kendini kurtaramaz, söylenilenin doğru olduğuna itimat eder (Estés, 2010:195).

Şahin'e (2010:72) göre ise, "(...) toplum, bireylerin birbirine karşı çeşitli ödev ve yükümlülüklerinin olduğu ahlaki bir düzendir. Dışlanma ise bu ahlaki düzenden kopma sürecidir" demektedir. Birey çayın içindeki şeker değildir ve olmamalıdır da. Toplumsal baskı zaman içerisinde, artan sıcaklık farklarıyla beraber, bireyin bütünlüğünü deforme edebilir. Birey elbette bu baskı karşısında zamanla eriyecek ve topluma mal olmaya çalışacaktır. Bu açıdan Hoffer, bireyin kurtuluşunun kendisinden kaçmak yani benliğinden sıyrılmakta olduğunu söyler. Şahsi arzularından ihtiraslarından ve dönemsel kaygılarından gündelik hayatın karmaşasından kaçan insan –yani Buddha'nın deyişiyle acıyı kucaklayan insan– kendini bu kısır döngünün içerisinden kurtarır. Böylece eksikliğini hatırlayarak tamlığa erişme yoluna adım atar. Bu klasik öğreti bütün zamanlarda bütün öğretilerde kendine yer edinmiştir (Hoffer, 1968:449).

Baudrillard ise, hiçbir şeyin görüldüğü gibi özgün bir özgürlük ortamında var olmadığını etkili kodun ise, aykırılığın cezalandırılması olduğunu söyler. Öyle ki, patronla aynı marka arabayı alan müşteri temsilcisinin işten atıldığını vurgular. Bu bağlamda Baudrillard'a göre, toplum nesnelerin karşısında eşit ama hiyerarşik göstergelerin en önemlileri karşısında adil değildir. Bu açıdan patronun Mercedes'yle aynı Mercedes'i kullanan kişi mutlaka cezalandırılacaktır. Bunun gerçek olduğu varsayılırsa, sınıflar arası geçiş için yapılan bütün teşebbüslerin zaman içerisinde mutlaka cezalandırılacağı öngörülebilir ve devamında ise Çirkin Ördek lanetinin ortaya çıkmasıyla durum, dışlanma ve acıyla bitecektir (Baudrillard, 2010:106-107).

Hayat, insan zihninin kavrayamayacağı derecede karmaşık süreçler içerir. Örneğin birçok insanın fotosentezin nasıl gerçekleştiğini bilmemesi son derece normaldir. Yalnız fotosentez değil, aynı zamanda insanların kullandığı birçok elektronik aracın da nasıl çalıştığı pek bilinmez. Bu açıdan zaman içerisinde insanlar bu karmaşık dünyanın birçok anlatısını deneyimleyerek yorulabilirler. Bu yorulma aynı zamanda metafizik gerilimin de tüketilmesi ve hayat enerjisinin de düşmesine neden olmaktadır. Baudelaire'in Albatros şiiri (2016:22) bu yorgunluğu ilgi çekici bir biçimde okuyucunun zihnine nakşeder. Albatros çok uzak mesafeleri uçabilen nadir bir kuştur. Bu yüzden bazen dinlenmek için teknelere iner. Kanatları bazen kendisinin de taşıyamayacağı kadar büyüktür. Uzak diyarları aşabilme gücü; yaşamı aynı zamanda tehlikeli bir serüven haline getirir. Çünkü uzakların tuzaklarla dolu olması ciddi bir olasılıktır. İlk zamanlarını bir süre tek başına geçiren albatros kuşları, olgunlaşana kadar tek yaşarlar. Bu yalnızlık adeta kendini gerçekleştirme için geçen zamanı anımsatır.

Albatros yüklüdür, dünyanın yükü ve tecrübenin sonucu olan ağır başlılıkla bazen tekneleri ziyaret eder. O iri ve yüce kuş, alaycı tayfaların yılışık tavırlarına katlanır. Uzun kanatlı olmanın ve gökyüzünün yorgunluğu

hatırına katlanır tayfalara. Bilgelikle katlanılan hayat ötelere düşen insanın yahut “fırlatılan” insanın yaşadığı trajediyi anımsatır. Bu açıdan Yuvadın ayrılış yeni heyecanlarla birlikte tehlikeyi barındırır. Adeta bin yeryüzü cenneti olan yuvadan ayrılışla beraber trajedi başlar. Ortalamanın naif vasatlığından çeken Albatros, ayak takımının alaylarına maruz kalır. Albatrosun maruz kaldığı kıyıcılık aynı zamanda daha ötelere erişmek için gereken gerilimin de kaynağıdır. Bu açıdan denilebilir ki Apollon ve Dionysos’un karşıtlığının yarattığı gerilimde yaşayan bireyin yaşadığı durum, hayal ile gerçek arasında kalan insanın yaşadığına benzer bir deneyimdir. Gerilim, insanın üst bir insana sıçrama potansiyelini var eder. Trajik insan, karşıtların yarattığı gerilimde boşluk içerisinde var olur ve sever zira gerilim aynı zamanda potansiyel bir arkin başlatıcısıdır.

Çirkin Ördek Yavrusu masalında hissedilen ve arzulanan ile algının kıyıcılığı Çirkin Ördek yavrusunu trajik bir yaşama sürüklemiştir. Bu trajedide Çirkin Ördeğin yaşamasını sağlayıcı motivasyonlardan biri de bir üst ideal olan üst varlık idealidir. Nietzsche’ye göre yaşamak, “(...) özü korumak değil, bu özü aşmaktır ” (Uygur, 1989:299). Denilebilir ki kolay yollar öğretici değildir hatta kısa yollar yol bile değildir. Bu açıdan yol öğretici değil ise önemli olan yoldan çıkmaktır, tekrardan kaçınarak. Çirkin Ördek Yavrusu da bu yoldan çıkmaya zorlanarak kendi kişisel varoluşunu trajik bir varoluşla ortaya çıkarmıştır.

5. YAŞAMA BAĞLILIK OLARAK “AMOR FATI ”

Masal pek çok izleği içinde barındırmaktadır. Bu açıdan masalın anlattıklarının tamamını burada irdelemek, bu çalışmanın boyutlarını aşabilir. Fakat yukarıda belirtildiği gibi bu masal, kişinin kendi varoluşu hakkında önemli veriler içermektedir. Bu verileri Nietzsche’ci kavramlarla tartışmak, daha aydınlatıcı bulunmuştur.

Masal Estés’in (2010:187-222) anlatımı referans alınarak incelenmiştir. Masal daha başlangıcında Çirkin Ördek Yavrusunun yumurtasının farklılığı annenin ve çevresinin dikkatini çeker ve kuşkuyla yaklaşılır. Bu farklılığın tehlike olarak sezinlenmesine yapılan ilk göndermedir. Sonrasında akranlarıyla beraber yüzmesi onların eylemlerine katılmasıyla birlikte kuşkular geçici de olsa diner. Burada şu söylenebilir sürünün bireyi kabul etmesi için edinimlerinin de ortak olması gerekir. Çirkin Ördek Yavrusu, bu ilk aşamada sürüye uygun hareket ederek dışlanmaktan geçici de olsa kurtulur. Bunu anne ördeğin “Evet, çok tuhaf görünse de o da benimkilerden biri... Üstelik, uygun ışıktaki bakıldığında yakışıklı bile sayılabilir” ifadelerini geçici bir kabulleniş olarak algılamak mümkündür. Fakat çevre yine boş durmaz, farklılığın lanetini bir başkası yine kahramanın başına kakar. Anne burada içgüdüsel olarak farklılığı kabul eyler, lakin düzeleceğine dair umudunu muhafaza eder (Estés, 2010:190). Dışlanma, hakaret yine devam eder. Gagalanma ve tacizler sürüp gider... Sıkıntılar, Çirkin Ördek Yavrusunun peşini bırakmaz. Sonunda anne de pes ederek “Keşke hemen defolup gitsen!” der. Elbette koruyucu annenin, özlem

duyulan kucağın ve en çok sevilen varlığın bu acı sözleri de Çirkin Ördek yavrusu için ayrılığın, acının ve trajedinin başlangıcı olur. Yaşamak için tüylerinin yolunması pahasına da olsa bu acıyı kabul eder. Adeta kaderini sev (*amor fati*) buyruğunu içgüdüsel olarak benimser. Sonrasında ise karşılaştığı genç ve gülbüz olan kazlar, onu başka bir kente, genç ve bekâr kazlarla tanışmak için çağırır ve bu şehvet dolu, ayartıcı teklif avcılarının şiddetiyle tersine döner. Silahlar patlar ve ördeklerin kanları bataklığı kırmızıya boyar. Çirkin Ördek Yavrusu yaşlı kadının evine sığınır; burada ilk sorgulanan şey, Çirkin Ördeğin topluluğa bir fayda sağlayıp sağlamayacağıdır! Zira yaşlı kadın, Çirkin Ördek Yavrusunun yumurtlayacağını düşünmektaydı! Aksi takdirde pişirip yeme planı güdüyordu. Burada salt yarar kıstasıyla insana değer veren kişilere açık bir gönderme sezilebilir. Beklenti odaklı ilişkileri birçok insan deneyimlemiştir. Çıkar beklentisi bu anlamda günümüz ilişkilerinin de sığlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu açıdan dost ve öteki olan Çirkin Ördek Yavrusu, yalnızca tecimselin hatırı uğruna ağırlanmış gibidir.

Çirkin Ördek Yavrusu evdeki kediye şöyle der: “‘En sevdiğim şey’, diye iç çekerek başlar; ördek yavrusu, ‘altında’ olmaktır, altında olduğum şey ister engin mavi gökyüzü olsun, isterse serin mavi sular, fark etmez...” bu sözleri söyledikten sonra kedi ve tavuk, kendisini anlamadıkları için onunla dalga geçerler. Anlaşılabileceği üzere farklı olan yalnızca fiziksel baskılara maruz kalmaz! Çoğu zaman anlaşılmadığı gibi alay konusu yapılarak da psikolojik baskıya da maruz kalabilmektedir. Bu açıdan kişi, farklı olmanın bir sonucu olarak farklı düşündüğü için çevrenin psikolojik şiddetine maruz kalmaktadır. Bu şiddete maruz kalan kişi de genellikle ‘sinek ısırtıkları’ndan yorularak uzaklaşmaktadır. Nitekim masalın kahramanı da artık dayanamayıp başka bir göle gider, orada kendi ideleri (üstinsan) ile karşılaşır, hayranlıkla izler ve gözlerini onlardan alamaz. Masalın devamında Çirkin Ördek Yavrusu çok sert bir kış geçirir! Bu sert kışta, dirim gücünün neredeyse tamamını kaybeder ve kendisini buzların içerisinde kaskatı bir halde bulur. Bu haldeyken bile yine birkaç ördeğin çirkinliğini konu edinen alaycı sözlere maruz kalır. Alay edilen şey, toplumun kabul ettiği güzellik anlayışından başka bir şey değildir. Bu anlayışa göre masalın kahramanı estetik normlara uygun değildir. Bu yüzden çirkin kabul edilerek sürekli alaya alınır. Masalın kahramanı, bu zor zamanda trajik bir hayatın en dip noktasını deneyimler. Ölmeyi, kendini yitirmeyi bir kez bile aklına getirmiş değildir. Yalnızca dayanır. Sabır edimi, doğulu bir derviş gibi Çirkin Ördeğin bütün bedeninde ve kanında dolaşmaktadır. Acıyı kabulleniş, ölüme karşı çıkış, hayatı ‘evetlemek,’ bu noktada gerçek bir kahramanlık olarak görülebilir. Çirkin Ördek Yavrusu bu açıdan, dikenlerin arasından doğan bir gül gibi buzların arasında başını yükseltir. Bu karşı koyuş elbette kolay değildir, vahşi doğanın ona öğrettiği içgüdüsel olarak hayatta kalma istencidir. Bu da trajik olandır. Talihinin yardımı neticesinde bir köylü kahraman ördeği buzların içerisinde bulur ve onu evine götürür. Fakat tabiatın içerisinde uzun süre kaldığından, evde uyanır uyanmaz kargaşa

yaratarak kaçıp gider. Benzer çevrimsel olayları tekrar tekrar yaşar, zorunluluğun diğer adı olan kaderini okur, her şeye rağmen yitip gitmeyi yine de arzulamaz ve döngü ne kadar uzarsa uzasın mücadeleyi bırakamayacağını, sürekli savaşacağını anlar ve kaderini kucaklar zira “Kozmos ile vecd içinde birleşme” (Baykan, 2008:150) ancak *amor fati* ile mümkündür. Bütün bu döngüsel değişimlerden sonra bahar mevsimi çıka gelir. İrileşen kanatlarıyla gökyüzünden yaşadığı yere bakar, yine hayranlık duyduğu kuğuları görür ve bu sefer onların ilgileri ona tuhaf gelir. Daha sonra heyecanla göle doğru iner, birdenbire etrafını kuğular sardığı zaman, bu kuşlar tarafından öldürüleceğini sanarak başını öne eğer. Narkisos’un kendisine baktığı gibi o da yansıyan suretine bakar, her şey aydınlanır, yüreğinde büyüttüğü ışık ve üst varlık kendisidir artık. Daha önce hayranlıkla düşündüğü şey ile şimdi baktığı şey kendisinden başkası değildir. Kuğu olup çıkmıştır!

Çirkin Ördek Yavrusunun yaşadığı kabul edilemezlik ve dışlanma, kahramanın gittikçe daha sert olmasına sebep olmuş ve psişik cerrahi yöntemlere maruz kalmadan kendi doğasını aramaya çıkmıştır. Orada vazgeçmemenin, ayağa kalkmanın ve acı çekmenin trajik ikliminde kazandığı deneyimlerle kendi kendisinin yaratıcısı olmuştur. Bu deneyim, elbette çok zengin bir içerik barındırır. Hayatın tehlikeli yolları ve onu kabul edenlere sunulan bir ayrıcalıktır. Kahraman, çıktığı yolda, kendi özgül kimliğini bulmak zorunda kalmıştır. Kahramanın yaşadığı ‘yanlış zigot’ sendromu aslında trajik yaşamın özeti olarak görülebilir. Bu ‘yanlış zigot’ deneyimini yaşayan birey, aidiyetini ve canlılığını yeniden tesis etmek zorundadır (Estés, 2010:194). Aksi takdirde kahramanın yuvadan çıkmasıyla yaşadığı deneyim bir bakıma nihilizm olarak görülebilir. Yaşanılan anlamsızlık, hayat kabiliyetindeki düşüş bir bakıma kahramanı nihilizme sürükleyerek “değerleri yeniden değerlendirme” sürecine itmiştir.

Çirkin Ördek Yavrusu, yeryüzüne yani doğasına bağlı kalarak nihilizm bataklığından ve etrafını saran buzlarla örülü anlamsızlık dünyasından kurtulur. Elbette bütün bu oluşların temel motivasyonu olan yaşadığı ıstıraplar ne kadar fazla olursa olsun ve kaç kez tekrarlanırsa tekrarlanırsın içinde büyüttüğü, ona hayat veren üst ideal olan (üstinsan) kuğu olma ülküsüyü. *Amor fati* ilkesinin etkisiyle kahramanın yaşadığı çaresizlik daha katlanılabilir olmuştur. Zira olduğu gibi kabul edilen hayat yahut bir çeşit teslimiyet, *amor fati* durumunu ifade eder. Nietzsche (2015:110) “(...) *amor fati* benim yaradılışımın özüdür” diyerek yaşamı olumlar. Kendisi de “yanlış zigot” olan Nietzsche, yazdığı yazılardan dolayı akademik çevreden dışlanmış ve hayatının sonuna kadar da dinmek bilmeyen sağlık sorunlarından dolayı diyar diyar gezmiştir. Fakat insanlara sürekli yeryüzüne bağlı kalınmasını, yaşamın trajik de olsa sevinçle kabul edilmesini öğütlemiştir. Kendi yaşamı da bu açıdan büyük olumlamanın ve yaratmanın eseri olarak görülebilir. Bu ilke sayesinde denilebilir ki Çirkin Ördek Yavrusu, kaosun bedbinliğinden göller ülkesinde bir nikbinlik bulmuştur. Zira Estés’in (2010:215) dediği gibi “Hayatını, dışlanan biri, biraz tuhaf ya

da farklı bir kişi olarak yaşadıysan, eğer yalnızsan, ortalamanın kenarında yaşayan biriysen, acı çekmişsindir” fakat erginleşme de çoğunlukla pek çok acı deneyimi gerekli kılar.

Sonuç

Kadim zamanlardaki bedenin kutsallığı yerini artık işlevsel bedene bırakmış ve ontolojisi artık tüketimle ölçülür hale gelmiştir. Bu anlamda günlük yaşamda varlığını hissettiren mutlu yaşam masalı, egzersizler, diyetler, kürler, tatil planları yani kısacası Milton’ın bahsettiği o “kayıp cennet”in güncellenmiş hali modernitenin en büyük hayali olmuştur ve beden bu seküler anlayışın arenası olarak kullanıma girmiştir. Ufuksuz kalan insanların yeni erek edinmesi, okunu (yeni ideal) uzaklara atması Nietzsche tarafından çok önceleri ifade edilmişti. Bu durum insanın özlem okunu insandan öteye salamadığı zamanları andırmaktadır (Nietzsche, 2014:30). Zira her şey, şeyleşerek ve köksüz gösterge değerine indirilmiş gözükmektedir.

Nicelin hükümrân olduğu bu çağda görsellikle beraber uyum, olumsuzluk yüceltilen bir değer olmuştur. Farklı olmak tekinsizlik olarak algılanmış, ötelere bazen de çöllerde sürülmüştür. Farklı olmak kişinin derinliği olarak görülebilir. Farklı olmak aynı zamanda değerli olmak manasındadır. Hiçbir farkın olmaması nadir olarak çöllerde görülebilir. Kum tanelerinin benzerliği adeta anlamsızlığın mekânsal halini andırır. Fakat farklı olmak Estés’in de belirttiği gibi, çoğu zaman yanlış anlamalara neden olarak cahil insanlar için uğraşı alanı haline gelir. Fark, bu açıdan, belanın şartı olmuştur. Farklı olmak, farklı düşünmek aynı zamanda yeni umutlar taşımaktır. Umut ise gittikçe çölleşen bu dünyada insanlık için yeni saklı cennetler manasına gelmektedir. Parmak izinin, retinanın, sesin, yürüyüşün vb. birçok şeyin farklı olduğu bireyde farklılık klasik anlamda bir fark değil aslında normalliğin kendisi olarak görülmelidir. Bilmek bu açıdan farkın farkında olmaktır. Delfi tapınağında “kendini bil” sözü bu açıdan ‘fark’a farklı bir gönderme olarak görülebilir.

Masallar, olmayan zamanda bazen fantastik öğeler kullanılarak hayata dair insanın unutulmuş açık yaralarını hatırlatır. Çünkü birçok masal bilinçdışına yoğun göndermelerde bulunur. Bu acıtma, çoğu zaman yarayı iyileştirmek için yapılır. Yaranın varlığı bireyin iyileşmesi için görsel ve sinirsel bir uyarıcıdır. Yara ise, çoğu zaman kapatılmak istenen bedensel bir deformasyondur. Bu açıdan öteki yahut farklı olan çoğu zaman kabullenilmeyen yok edilmeye çalışılanı imler. Çirkin Ördek Yavrusu, “(...) kendi türünün tipiyle, türün normatif beden imgesiyle özdeşleşmemiştir. Masalda özdeşleşme imkânı kesintiye uğratan veya zorlaştıran fiziksel farkların toplumsal handikaplara, engellere dönüştüğünü, alay ve dışlanma sebebi haline geldiğini görürüz” (Direk, 2015:31). Çirkin Ördek Yavrusu ötekileşmenin trajik bir anlatısıdır. Masal yalnızca trajik bir öykünmeyi anlatmaz, trajik varoluş mücadelesini anlattığı için de kök masal hüviyetini taşır. Bu varoluş acısız değildir. Göstergelerin hücum ettiği bu zamanda

trajik varoluş, çoğu zaman mitolojik bir var olmayı anımsatır. Oysa yaşam, kadim bilgeliğin yordamıyla betimlenirse, yaratılan her şeyin solduğu, zamanın her şeyin üstesinden geldiği kanlı zaferlerle doludur. Bu açıdan yabanıl bir oluş söz konusudur. Yabanıl oluş, yabancıyı imler ve ötekine referansta bulunur. Öteki de, yerin altına itilir, uygunluğun yasası gereğince çoğu zaman törel olana kurban edilir. Masalda törel olana kurban edilmeyi kabul etmeyen, mutluluk vadisinden kovulan, *decadence*'ın farklı sekanslarını deneyimleyen Çirkin Ördek Yavrusunun üst bir varoluşa sürüklendiği görülebilir.

Masalda toplumsal referansların baskısıyla yersizyurtsuzlaşan Çirkin Ördek Yavrusu; duvara çarparak, kanayarak, bazen uzlaşarak ve kaçarak varoluşunu ortaya koymuştur. Bu önemlidir, zira yerinden yurdundan ayrılmak yalnızca coğrafik bir duruma gönderme yapmaz. Masalın mutlu sonla bitmesi okuyucuya umut aşılar ve bir kurtuluş vaadi barındırır, bu açıdan ütopyacı bir masaldır. Bireyde öncel olarak bir özün varlığını kabul eder ve bu özün de bireyi en sonunda mutluluk diyarlarına götüreceğine dair bir inancı önceler. Masal farklılığı yücelterek bireyin törel olana karşı savaşını kutsar. Yaşadığı çevreye bilişsel mesafe koyan ve yabancılaşan birey için de bu öngörülebilir. Bu açıdan bu anlatı, günümüzün medyatik afyonlamasıyla varoluşunu hayali ışıklarda arayan tüketim toplumu için de bir kılavuz niteliğindedir.

Çirkin Ördek Yavrusu ile Simurg efsanesi beraber okunduğunda bazı benzer izleklere de sahip olduğu görülebilir. Simurg'un geçtiği aşamalar benzer biçimde Çirkin Ördek Yavrusunda da ortaya çıkmaktadır. Bilhassa *benlik vadisi* bu açıdan son derece önemlidir. İki durumda "Kendini bil" sözünün büyüü kendini göstermiş, kahramanlar hikâyesinin sonunda ne olduklarını anlayarak, okuyucuya da adeta "asıl olan kendini bilmektir" öğüdünü de aşılamaktadır.

Masalda belirlenmiş bir kader öğretisinin olduğunu söylemek mümkündür. Zira her ne olursa olsun var olanın asla değişmeyeceği, mutlaka ereğine varacağı masalda ortaya koyulmuştur. Bu yüzden yazgının sevilmesi (amor fati) ve kabul edilmesi gerekmektedir. Ayrıca masalda alttan alta akan izleklerden biri de kişinin kendi psişik çevresini arayıp bulmasıdır. Bulunduğu yere ait olamama duygusu, kişinin yaşadığı en derin acılardan biridir. Tinsel yakınlık, yakındakilerle kan uyuşmazlığı nadir bulunanın ayak takımı tarafından harcanması sıkça görülür. Bu açıdan masalda nadir olanın kendi psişik çevresini bulması da vurgulanmaktadır. Aksi halde "yanlış zigot" terimiyle açıklandığı gibi yanlış yerde doğma, ömür boyu silinemez acıların çekileceğinin de belirtisidir.

Kaynakça

Ayvazoğlu, B. (1993). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Badiou, A. (2019). *Etik Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (5 b.). (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Baudrillard, J. (2004). *Tam Ekran* (3 b.). (B. Gülmez, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* (4 b.). (O. Adanır, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2010). *Tüketim Toplumu* (11 b.). (F. Keskin, & H. Deliceçaylı, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Yaşam Sanatı* (1 b.). (A. Sarı, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler*. (N. Soysal, Çev.) Ankara: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (S. O. Çavuş, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Baudelaire, C. P. (2016). *Kötülük Çiçekleri* (E. Alkan, Çev.; 12. bs). Varlık.
- Baykan, F. (2008). *Nietzsche'nin Felsefesi*. Bilgesu Yayıncılık.
- Berger, J. (2018). *Görme Biçimleri* (25 b.). (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Buehler, A. F. (2014). İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"nın Bir Yansıması (M. Atalay, Çev.). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55(1), 123-140. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_00000001407
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (2 b.). (S. Gürses, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Deleuze, G. (2013). *Müzakereler* (2 b.). (İ. Uysal, Çev.) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Direk, Z. (2015). Çirkin Ördek Yavrusu: Öznellik ve Narsisizm. H. Köse (Dü.) içinde, *Skolastik Fantazya* (s. 29-40). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eco, U. (1995). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* (2 b.). (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

- Epiktetos. (1989). *Düşünceler ve Sohbetler*. (B. Toprak, Çev.) İstanbul: Meb Yayınları.
- Estés, C. P. (2010). *Kurtlarla Koşan Kadınlar / Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler* (35 b.). (H. Atalay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goethe, J. W. von. (1983). *Faust* (H. İ. Dinamo, Çev.). Yazko.
- Fromm, E. (2008). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. (N. İçten, & S. Yurdanur, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Han, B.-C. (2015). *Şeffaflık Toplumu* (2 b.). (H. Barışcan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2019). *Psikopolitika Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri* (1 b.). (H. Barışcan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Hoffer, E. (1968). *Toplumda Kitle Hareketleri ve Gerçek İnanç Adamı*. (E. Günür, Çev.) İstanbul: Bozak Matbaası.
- Horkheimer, M., & Adorno, T. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği* (2 b.). (N. Ülner, & E. Ö. Karadoğan, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Işık, S. (2014). Foucault'da Kendilik Etiği ve Sanat Yapıtı Olarak Yaşam. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 101-116.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar Ötekiliği Yorumlamak* (2 b.). (B. Özkul, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Korkmaz, R. (2008). Aytmatov Anlatılarında Aşkın Eriştirici ve Dönüştürücü Gücü. *Bilig*, 1-8.
- Krishnamurti, J. (2013). *Birey ve Toplum* (1 b.). (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Omega Yayınları.
- Lévinas, E. (2006). *Ölüm ve Zaman* (N. Başer, Çev.; 1. bs). Ayrıntı.
- May, T. (2017). *Deleuze: Bir Birey Nasıl Yaşayabilir*. (S. Çalcı, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Merleau-Ponty, M. (2016). *Göz ve Tin* (4 b.). (A. Soysal, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Miegel, F. (1994). Values, Lifestyle and Family Communication. K. E. Rosengren; Pingree, R. Hawkins, U. Johnsson, A. Jönsson, K. Roe, . .

- . T. Johansson, & K. E. Rosengren (Dü.) içinde, *Media Effects and Beyond* (s. 180-212). London: Routledge.
- Morrison, T. (2019). *Ötekilerin Kökeni* (2 b.). (C. Demirdöğdü, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2010). *Güç İstenci*. (N. Epçeli, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. (A. Oflazoğlu, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2015a). *Ecce Homo*. (C. Alkor, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015b). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (A. İnâ, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Okumuş, E. (2009). Bedene Müdahelenin Sosyolojisi. *Şarkiyat*(2). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/115922> adresinden alındı
- Özkan: (2015). *Nietzsche: Kaplan Sirtında Felsefe* (3. bs). Ötüken Neşriyat.
- Raptis, B. K. (2014). Masal Gerçekliği. *Doğu Batı*, 219-237.
- Said, E. (2008). *Medyada İslam Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?* (1 b.). (A. Babacan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sena, C. (1972). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2), 71-80. 07 21, 2020 tarihinde <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423938559.pdf> adresinden alındı
- Uygur, N. (1989). *Güneşle*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Yağbasan, M. (2016). *Almanya ve Türkiye Özelinde Kültürlerarası İletişim*, Konya: Literatürk Academia.
- Zebiri, K. (2018). Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar. *İslamofobi* (s. 255-275). içinde İstanbul: İnsan Yayınları.

Extended Abstract

In this study, the values and transformations of today's postmodern media culture was discussed on the basis of the Ugly Duckling Tale. The hero of the fairy tale, The Ugly Duckling, is excluded and marginalized because it does not comply with the standards of taste of the society. The Ugly Duckling tries to survive by searching for different ways to come through the situations that develop afterwards. In this war of self-creation, the Ugly Duckling attempts to survive in the struggle for life by engaging in many struggles. The Ugly Duckling tries to hold on to life with hope by constantly carrying the longing to be a swan in the troubles it suffers. In this respect, the Ugly Duckling, who has been driven away from his own home, in a way, is also an answer to Nietzsche's following question: "How does one become himself?" In this study, the tale of the "Ugly Duckling" was examined in terms of the glorification of beauty as an obsessive value, the exclusion of the physical image that is not approved by the society, the suppression of the quests and demands of difference effectively, the disruption of the struggle of being the person himself, the blessing of mass and community belonging, and the violence produced by the similarity, etc. Besides, the tale discussed in this study, is an example of "the tragic life" that Nietzsche repeatedly dwelt on. According to Nietzsche, the tragic state of life and overcoming it are only possible with the concepts of "*Amor fati*" and "superhuman". In this respect, swans which are model for the Ugly Duckling were considered as references to superhuman. The tale was discussed around the concepts of "superhuman", "*Amor fati*" and "tragic life" developed by Nietzsche.

Today, the individual feels are excluded in many areas. The excluded person becomes alienated in the society by losing his/her ties with the society over time. Alienation prevails in many areas of life. The alienated individual experiences the tragic wisdom of "I wish I had never existed" by keeping the "false zygote" syndrome in the words of Estés. It can be said that the individual, who is free from his specific locations, is alienated and dragged into the tragedy. In the tragedy of the fairy tale, the Ugly Duckling tries to hold on to life by extinguishing everything behind. However, this attachment is not free of charge for most of the time, and it can create mental disabilities similar to Zeus's injury to Hephaestus.

The Ugly Duckling counteracts the siege of the decadence around it, and approaches the superhuman by approving its tragic existence. In the Ugly Duckling, the pain acts as a bow, stretching it and throwing it away. In this respect, a painless existence is not possible in tragic life. It requires not to forget about painful setters and to stay awake. The Ugly Duckling, who has experienced all sorts of depression, tearing the destructive seal of destiny, is now looking for Eldorado, whom it lost. The swan, which is the picture of the perfection that it constantly nurtures in its dreams, also understands that it is itself at the end of the tale. In this respect, the Ugly Duckling tale has some parallels with the legend of Simurg (Phoenix), a

mythological bird. It passes through similar stages as flying birds do to find Simurg. Some of these are ignorance, disbelief, loneliness, gossip, and lastly self-valley. It can be said that when this track is followed, the Ugly Duckling reaches the ego it desires. It is known from this point of view that the Simurg legend symbolizes the resurrection, so it can be said that the Ugly Duckling who re-creates itself also follows this trail.

Assuming that difference is a representation of probabilities, existence always progresses through probabilities and differences. Therefore, the existence of the difference is also essential for the truth to manifest itself. Society can be seen as the closeness created by differences. In this respect, the probability of contact with each other has increased in comparison with the past due to the networks. In this era where the borders have been removed, and where the end of the geography has been declared, the alienation progresses in different dimensions. In this respect, it is not possible to say that respect is reinforced.

It is possible to say that people are judging with their eyes in an era where the indicators attack and dominate the individual. It is possible to say from now on that the images themselves think about individuals, who sustain their lives with the psychology created by the images. In this respect, visuality includes the dominance of geometry, measure and, number that is, in Han's words, the loaded with violence. In this respect, today is a time when the violence gradually increases and the rhetoric fades away. Self-creation is considered to be old-fashioned and does not coincide with the set of values that fluid modernity imposes. In this respect, there may be a situation in which adolescents become adolescent. The Ugly Duckling tale tells the people of our age to be tough against the difficulties of life, and not to give up. In this respect, it is a utopian fairy tale, and it contains a promise of religious liberation. It acknowledges the existence of an ore in the individual and predicts that s/he will be safe after hard struggles. In this respect, the fairy tale blesses the difference and the individual's struggle against the ritual.

The fairy tale presents a determined doctrine of fate to the reader. According to this doctrine, the person will ultimately be his/her destiny. Since the destiny will not change, one should love his/her fate. It is also advised in the fairy tale that the person must search for his/her own psychic environment. Otherwise there is a constant danger of "pecking".